

Aleksandra Marković¹

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja

TEME I METODI ISTRAŽIVANJA U SOCIOLOŠKIM RADOVIMA O PANDEMIJI COVID-19 OBJAVLJENIM U NAJUTICAJNIJIM SVETSKIM SOCIOLOŠKIM ČASOPISIMA²

Apstrakt: Rad analizira tematsku usmerenost i metode istraživanja socioloških radova o pandemiji i njenim posledicama koji su publikovani u najuticajnijim svetskim sociološkim časopisima. Analiza je zasnovana na naučnim člancima koji su publikovani u stručnoj periodici s najvišim faktorom uticaja u dvoipogodišnjem periodu (2020. – jun 2022). Cilj rada je dvojak: s jedne strane, usmeren je na utvrđivanje tema kojima su se bavili sociolozi koji su istraživali i promišljali pandemiju, a, s druge, odgovara na pitanje koji su metodi dominantni u istraživanjima pandemije i na koji način su se istraživači prilagodili metodološkim izazovima koje je pandemija donela sa sobom. Teme kojima se sociolozi bave, načini na koje se istražuje društvo i pojmovi koji se koriste utiču na oblikovanje predstava o društvenoj stvarnosti, a time i na reprodukciju ili promenu postojećih društvenih odnosa. Stoga je šire istraživačko pitanje na koje autorka pokušava da odgovori i to da li je savremena sociologija ideologizovana i predstavlja svojevrsnu apologiju održavanja *statusa quo* ili teži kritičkom sagledavanju i promeni postojećih društvenih odnosa. Rezultati počivaju na mešovitom tipu analize sadržaja tekstova koji se bave pandemijom, a namerni uzorak socioloških časopisa baziran je na citatnim bazama WoS (*JCR – Impact Factor*) i Scopus (*SJR, Cite score*).

Ključne reči: kovid 19, pandemija, sociološki časopisi, metodologija, sociološke teme, istraživački metodi

1 aleksandra.markovic1@hotmail.com

2 Ovaj rad je nastao kao rezultat istraživačkog angažovanja prema Planu i programu rada Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja za 2022. godinu (na osnovu ugovora broj 451-03-68/2022-14 od 17. januara 2022. godine).

Uvod

Čini se da se više ne dovodi u pitanje da je pandemija virusa korona ostavila dubok trag u svim sferama društvenog života, te da ćemo osećati njene posledice još dugo u budućnosti. Medicinske nauke igrale su veliku ulogu u reagovanju na krizni događaj s kojim se svet suočio, ali ni ostale naučne discipline nisu značajno zaostajale u nekoj vrsti društvenog odgovora na zdravstvenu, ekonomsku i političku krizu koju je pandemija donela na globalnom nivou.³ Pandemija kovida 19 ukazala je na brojne probleme u različitim segmentima društvenih odnosa, uključujući i polje naučne produkcije. Iako u ovom članku nema mesta za takvu raspravu, mogli bismo posebno da razmatramo da li je reč o problemima i tendencijama za koje smo namerno bili slepi, a koje je pandemija samo ubrzala i postavila na dnevni red.

Globalna naučna zajednica brzo je reagovala na pandemiju. Dovoljno je samo reći da je u prva tri meseca pandemije u bazama podataka PubMed/Medline i Scopus deponovano preko 3.400 rukopisa, a u prvih šest meseci u bazi Scopus čak preko 21.000 članaka koji su se bavili različitim aspektima pandemije – od preglednih radova, etiologije i dijagnostike do kliničkih manifestacija zaraze, lečenja i prevencije (Aristovnik, Ravšelj and Umek, 2020; Nowakowska et al., 2020). U prvim mesecima pandemije najbrojniji su bili radovi autora koji su dolazili iz zemalja centra kapitalističkog sistema, odnosno iz zemalja koje su bile najviše pogođene pandemijom (Nowakowska et al., 2020). Drugim rečima, autori iz Kine, Italije, Britanije i SAD bili su najbrojniji ne samo jer su bili na izvoristu pandemije (Kina) ili među najpogođenijima u prvom talasu (Italija), već i jer su imali sredstava da odmah reaguju i preusmere svoja istraživanja (u slučaju SAD i Velike Britanije).

Prve bibliometrijske analize pokazivale su jasnu dominaciju medicinskih nauka (preko dve trećine publikovanih radova) po broju relevantnih publikacija i ukupnoj citiranosti, dok su prirodno-matematičke i društveno-humanističke nauke značajno zaostajale. Ipak, pokazalo se i to da se već krajem prve polovine 2020. godine nazire trend porasta naučnih publikacija koje nastaju u društveno-humanističkom polju (Aristovnik, Ravšelj and Umek, 2020; Ferreiraand Serpa, 2020). Nije problematično stanovište da su medicinske nauke bile sržne za naše odgovore na sâm

3 Kada se suoči s novim kriznim događajem, za naučnu zajednicu je uvek izazov da se odupre iskušenju da trenutno stanje poredi s prethodnom kriznom situacijom (engl. *generals are always fighting the last war*). Tako se i pandemija kovida 19 često poredila sa španskom groznicom ili zapadnoafričkom pandemijom ebrole, v. Bezruki and Moon, 2021.

virus, ali društvene nauke imaju veliku odgovornost u razumevanju reakcija na krizne situacije i za razvijanje različitih strategija, kao i bitnu ulogu u razvijanju odgovora na društveni oporavak od pandemije i svih njenih vanzdravstvenih posledica. Interdisciplinarnost, koja je sve više na ceni, posebno dolazi do izražaja u kriznim situacijama, a sociologiju kao nauku stavlja u specifičan položaj. S jedne strane, od nje se očekuje da doprinese kriznom menadžmentu i bude proaktivna, primenjena nauka (v. Connell, 2020), dok se, s druge strane, očekuje da bude kritički nastrojena i da ukaže na sve opasnosti „kapitalizma katastrofe“ (Klajn, 2009) i „nove normalnosti rizičnog društva“ (Bek, 2001).⁴

Osnovna pitanja na koja ovaj rad teži da pruži odgovore mogu se sažeti na sledeći način: 1) kako su sociolozi u vodećim svetskim sociološkim časopisima reagovali na pojavu pandemije kovida 19; 2) koji su metodološki pristupi i metodi dominantni u istraživanjima pandemije; 3) na koji način su se istraživači prilagodili metodološkim izazovima koje je pandemija donela sa sobom? U davanju odgovora na ova pitanja, rad koji je pred čitaocima otvara i jedno šire i važnije pitanje – koliko je savremena sociologija sposobna da se brzo prilagodi i iskoristi različite prirodne eksperimente (v. Milić, 1996) za sopstveni napredak, odnosno da li je spremna da razvija svoju kritičku oštricu ili teži apologiji postojećeg globalnog sistema (Ilić, 2021; Matthewman and Huppatz, 2020)?

Metodološko-analički okvir

Akadska zajednica u svom *polju* igra različite igre, poseduje monopol nad naučnim *autoritetom* i *naučnom kompetencijom*, ima svoje konkurentske *borbe* u okviru tog polja i specifični *kapital* koji razvija, a svojevrsni *illusio* naučnog polja (v. Bourdieu prema Spasić, 2018) uključuje i takozvanu hijerarhiju prestiža i ekonomiju akademskog prestiža (Merton prema Schwemmer and Wieczorek, 2020), koji se vezuju za pojedinačne naučnike, univerzitete, paradigme ili pak publikacije (kao što je mera fak-

4 Obe sintagme referišu na stanje u društvu u kojem su stalno prisutne velike društvene katastrofe i rizici na koje se građani navikavaju. Razlika je u tome što potonja sintagma ukazuje na to da nam rizik postaje „normalnost“ s kojom učimo da živimo (globalno društvo je rizično – najrazličitiji rizici pogađaju sve, bez obzira na nacionalnost, veroispovest, bogatstvo), dok kapitalizam katastrofe (engl. *disaster capitalism*) ukazuje na to da uvek postoje dobitnici unutar različitih društvenih kriza (bilo da su one stvarne ili ne) – pripadnici elita i bogati najčešće (ekonomski) profitiraju od šoka i dezorijentacije nakon kriza. S tim u vezi, i sama pandemija je pokazala kako funkcioniše savremeni kapitalizam katastrofe, gde nisu sve države, a niti svi građani u okvirima jedne države, jednako bili pogođeni ovom bolešću.

tor uticaja časopisa). Faktor uticaja časopisa (engl. *impact factor*) danas je veoma raširen kriterijum za izbor časopisa među naučnim radnicima. Ovaj faktor pruža uvid u odjek koji časopis ima unutar naučne zajednice i na taj način omogućava poređenje časopisa unutar istog naučnog područja.

Stručna periodika predstavlja jednu od najvažnijih platformi na kojima će se, u okviru određene naučne discipline, istraživači (ali i naučne paradigme) predstavljati, takmičiti, kritikovati. U ovom radu, autorka se ograničila isključivo na stručnu periodiku sociologije koja se objavljuje na engleskom jeziku,⁵ odnosno na one časopise koji u svom nazivu sadrže reč *sociologija* ili *sociološki*,⁶ što znači da u analizu nisu uvršteni časopisi koji se fokusiraju na posebne oblasti sociologije ili koji su multi/interdisciplinarni (poput *Social Science Research; Work, Employment and Society; Theory, Culture and Society...*). Opšti sociološki naučni časopisi posebno su važni za širenje fonda sociološkog znanja i ukorenjenost određenih socioloških paradigmi. Dodatno, časopisi koji su opšti u oblasti sociologije objavljuju radove iz širokog spektra podoblasti ili poddisciplina, te su posebno relevantni za veliki deo istraživačke zajednice. Pored kriterijuma opštosti, predmet istraživanja uslovio je i uključivanje časopisa koji su visoko rangirani u različitim indeksnim bazama, a usko su orijentisani na metodologiju ili sociologiju zdravlja.

Da bi izabrala najuticajnije časopise u sociološkoj zajednici, autorka je poredila dve najpopularnije indeksne baze – WoS i Scopus. Na taj način, izabrano je trinaest socioloških časopisa koji su među najbolje rangiranim (videti Tabelu 1). Još jednom, s obzirom na predmet istraživanja, časopisi *Sociology of Health & Illness*, *Sociological Methods and Research* i *Sociological Methodology* namerno su uvršteni u analizu, bez obzira na relativno niske pokazatelje, kao i pojedini časopisi koji su opšteg karaktera, iako je bilo časopisa koji su bolje rangirani, ali su usko profilisani na pojedinačne posebne sociologije.

5 Idealno bi bilo da se analiziraju radovi objavljeni u totalnom obuhvatu stručne periodike iz oblasti sociologije u periodu od pojavljivanja pandemije (2020) do sredine 2022. godine (kada je ovaj rad pisan). No, dostupna sredstva i resursi ipak su usmerili autorku na odabir uzorka među sociološkom stručnom periodikom.

6 Ovaj pristup je primenjen jer se pokazalo da su šeme kategorizacije koje primenjuju određene indeksne baze problematične. Primera radi, ako bi kriterijum bio oznaka „sociološki časopisi“ u SSCI (*Social Science Citations Index*), na listi bi se našao časopis *Annals for Tourism Research* kao jedan od najboljih socioloških časopisa (prema faktoru uticaja za ovaj časopis u SSCI bazi za 2016. godinu), ali za većinu sociologa ovaj naučni časopis ne bi mogao biti kategorizovan kao sociološki (v. Schwemmer and Wieczorek, 2020).

Tabela 1. Uzorak socioloških časopisa korišćenih u analizi⁷

Najbolje rangirani časopisi 2020. godine prema sledećim indeksnim bazama:	JIF WoS*	SJR Scopus**	Scopus Citescore***
American Sociological Review	9,6	6,2	11,8
Annual Review of Sociology	8,0	3,8	10,4
Sociological Methods and Research	6,9	1,4	7
Sociology – The Journal of the British Sociological Association	4,8	1,8	5,7
American Journal of Sociology	4,6	3,7	6,9
The Sociological Review	4,2	1,7	4,1
Sociological Science	4,2	2,3	5,9
Sociology of Health & Illness	3,0	1,1	4
European Sociological Review	2,9	1,6	4
British Journal of Sociology	2,5	1,8	4,6
Current Sociology	2,3	0,7	3,7
Journal of Sociology	2,2	0,6	2,7
Sociological Methodology	2,1	0,6	2,5

* Svake godine izračunavaju se faktori uticaja (engl. *impact factor*) za sve časopise koji se referišu u citatnim bazama (*Science Citation Index Expanded* i *Social Science Citation Index*) i za sve časopise koji su bili citirani u njima. Za većinu naučnih oblasti, faktor uticaja preko 10 smatra se odličnim rezultatom, dok je 3 označen kao dobar, a prosečna ocena je manja od 1. Ipak, pojedinačni faktor uticaja i poređenje časopisa najefikasniji su ukoliko se porede u istoj disciplini (<https://www.scijournal.org/articles/good-impact-factor>, pristupljeno 28. 4. 2022).

** SCImago Journal & Country Rank je javno dostupan servis koji sadrži vrednosne pokazatelje o naučnim časopisima za preko 20.000 časopisa. SJCR uključuje pokazatelje koji se računaju na osnovu podataka sadržanih u bazi Scopus izdavača Elsevier. SJR pokazatelj zasnovan je na transferu prestiža s jednog časopisa na drugi. Svi časopisi u uzorku pripadaju Q1 kategoriji, što su najprestižniji časopisi. Baza skinuta sa: <https://www.scimagojr.com/journalrank.php?category=3312&are=a=3300&type=j>, pristupljeno 28. 4. 2022.

*** Broj citata koje je časopis imao u jednoj godini za članke objavljene u prethodne tri godine podeljen brojem dokumenata indeksiranih u Scopus-u objavljenih u te tri godine. Jednostavnošću metodologije podseća na *Journal Impact Factor* (<https://www.scopus.com/sources.uri>, pristupljeno 28. 4. 2022).

7 Originalni nazivi časopisa se neće prevoditi niti transkribovati.

U cilju davanja odgovora na svako od pojedinačnih istraživačkih pitanja, autorka je primenila mešoviti tip analize sadržaja u tekstovima koji su publikovani u izabranim časopisima. Prikupljeni su sledeći podaci: ukupan broj članaka objavljenih u časopisu po godini; broj članaka u kojima je u naslovu reč COVID-19 ili pandemija; broj članaka u kojima se pominje pandemija (bilo da su u pitanju istraživanja pandemije ili je pandemija data samo kao kontekst ili se pominje samo kao usputna referenca da bi buduća istraživanja trebalo posebno da uzmu u obzir pandemiju i njene posledice); broj autora i pol autora; zemlja iz koje dolaze autori; broj strana članka; metod (kvantitativni, kvalitativni, mešoviti, teorijski rad). Pored navedenih kvantitativnih pokazatelja, za svaki rad određena je tematska usmerenost članka na osnovu naslova rada, ključnih reči i apstrakata. Konačno, pročitani su svaki naučni članak koji se bavio istraživanjem pandemije i za svaki su beleženi detaljni podaci o primenjenoj metodologiji.⁸

Opis uzorka i tematska usmerenost radova

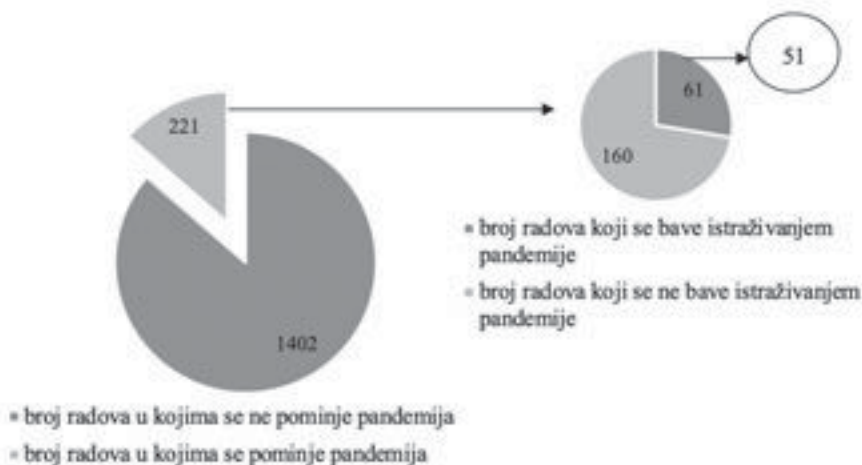
Od početka pandemije, u trinaest posmatranih socioloških časopisa ukupno su objavljena 1.623 naučna članka⁹ (Grafikon 1). U čak 1.402 teksta nema pomena pandemije. U 221 radu (13,6%) pandemija se pominje bilo kao društveni kontekst – bilo da je u pitanju samo istraživanje pandemije ili se pominje kao nešto na šta bi trebalo obratiti pažnju u budućim istraživanjima ili pak kao ograda da se konkretno istraživanje neće upuštati u raspravu o efektima pandemije na predmet istraživanja. Među ovim radovima nalazi se tek 61 članak koji se bavi istraživanjem ili promišljanjem pandemije¹⁰ (što je 3,8% ukupno objavljenih radova). Od zabeleženih radova koji promišljaju pandemiju, 51 u svom naslovu sadrži reč koja se odnosi na pandemiju (COVID-19, korona, pandemija), što je 3,1% od ukupno objavljenih radova (videti Grafikon 1). *Current Sociology* (broj 4, 2021) i *Journal of Sociology* (broj 4, 2020) objavili su posebne brojeve posvećene pandemiji.

8 Autorka je imala pristup člancima preko Kobsona (Konzorcijum biblioteka Srbije za objedinjenu nabavku), s tim što za tri časopisa (*Annual Review of Sociology*, *American Journal of Sociology*, *The Sociological Review*) nije bio moguć pristup svim objavljenim člancima. U tim slučajevima, autorka je imala pristup samo afilijaciji autora, apstraktu i ključnim rečima, što je bilo dovoljno za procenu da li se rad bavi istraživanjem pandemije ili ne.

9 Prikazi knjiga, reč urednika, uvodne i završne napomene nisu uvršteni u analizu.

10 Među 61 radom koji se bavi pandemijom nalaze se i tri komentara (*commentary*), jedna „intervencija“ (*intervention*) i dve istraživačke beleške (*research note*). Prosečna dužina članka je 16,5 stranica.

Grafikon 1. Deskriptivna statistika o publikovanim radovima u vodećim sociološkim časopisima (januar 2020. – jun 2022)

Najveći broj radova objavio je časopis *Sociology of Health & Illness* (čak 280), što je i očekivano, s obzirom na to da je pandemija bila pre svega „najdublja javnozdravstvena i ekonomska kriza našeg vremena“ (Ilić, 2021: 13). Ipak, ovako veliki broj objavljenih radova ne znači da je uredništvo u posebnim uslovima pandemije reagovalo na novu situaciju i odlučilo da objavi veći broj radova – zapravo, ovo je časopis koji u toku jedne kalendarske godine standardno ima devet brojeva, uz posebna izdanja. Ni drugi časopisi ne odstupaju od svojih ustaljenih praksi objavljivanja. Sem ukoliko nisu ograničeni posebnim pravilima izdavaštva – a, prema saznanjima autorke ovog rada, nisu – časopisi dobijaju kategorizaciju i status periodičnog stručnog glasila na osnovu određenog broja svezaka koje godišnje moraju da publikuju, ali to ne znači da ne mogu da objave vanredne brojeve ili specijalna izdanja.

Grafikon 2. Ukupan broj objavljenih radova i broj radova koji se bave istraživanjem pandemije, prema časopisima

Ukoliko pogledamo radove koji se bave istraživanjem pandemije, najviše ih je objavljeno u pomenutom *Sociology of Health & Illness* (Wiley-Blackwell), kao i u *Journal of Sociology* (SAGE publications / The Australian Sociological Association), te *Current Sociology* (US / International Sociological Association) – po 14 radova u svakom od navedenih časopisa. No, treba imati na umu da su poslednja dva časopisa imala posebne brojeve posvećene pandemiji. Slede britanski časopisi *The Sociological Review* i *Sociology* s osam odnosno četiri rada, dok su časopisi koji se bave metodologijom objavili tek ukupno četiri rada (videti Grafikon 2). Pritom, bitno je primetiti da dva časopisa koja su najbolje rangirana (*American Sociological Review* i *Annual Review of Sociology*) nisu objavila nijedan rad koji se bavi istraživanjem pandemije i njenih posledica.

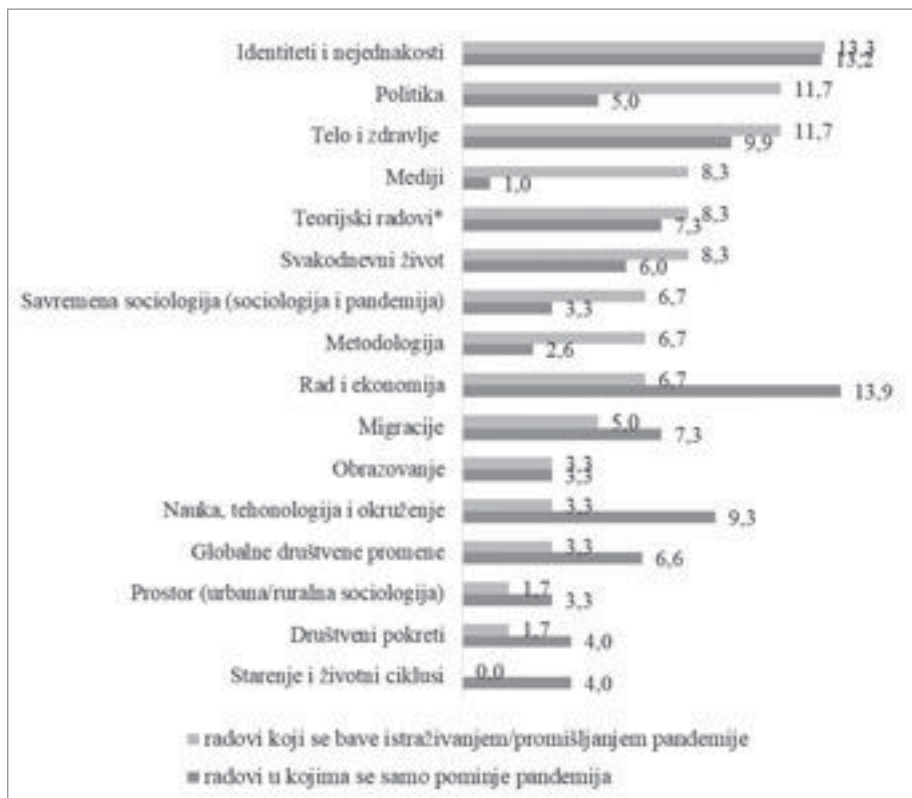
Ukoliko posmatramo sve radove u kojima se pandemija barem pominje (na ovaj ili onaj način, dakle 221 rad), 38% radova napisao/la je pojedinačni/a autor/ka, dok su ostali radovi pisani u koautorstvu (32% dva autora/ke, 15% tri, a 15% više od tri koautora). Preko polovine au-

tora, odnosno tri petine onih koji su se bavili istraživanjem pandemije i njenih posledica, radilo je to u koautorstvu (59%). Ukupno 84 autora i autorki pisali su o pandemiji, od čega 38 žena i 46 muškaraca. Interesantno je primetiti da su, među 25 samostalnih radova, 10 napisale žene, a 15 muškaraci. Čak i ako važi uverenje da je sociologija feminizovana, i dalje prednjači udeo muškaraca koji objavljuju u najprestižnijim sociološkim časopisima – među radovima u kojima se pominje pandemija (221) potpisano je 133 žena i 151 muškarac. Autori koji su se bavili istraživanjem pandemije pretežno dolaze iz Velike Britanije, Australije i Sjedinjenih Američkih Država – među prvih tri potpisnika rada najviše ih je iz ovih zemalja, i to redom 17, 16, odnosno 15 (na četvrtom mestu je Danska s tek šest autora).

U pogledu tematske usmerenosti radova¹¹ (Grafikon 3), pandemija je najviše istraživana u sledećim oblastima: 1) identitet i identitetske nejednakosti (rasne nejednakosti, konfesionalni identiteti, rodni identiteti...), 2) sledi oblast politike i tu je uglavnom reč o radovima koji se bave načinom na koji su političke i državne strukture reagovala na pandemiju u pojedinačnim zemljama, 3) dok je treća najzastupljenija tematska oblast bila ona koja se bavi zdravljem, telom i bolestima (na koji način je pandemija uticala na mentalno zdravlje, posebne vulnerabilne grupacije kao što su HIV pozitivne osobe ili osobe s invaliditetom...). Nešto manje zastupljene, ali i dalje popularne teme među autorima analiziranih radova bile su: način na koji je pandemija predstavljena u medijima, sociologija svakodnevnog života (balans radnog i porodičnog života, tugovanje za preminulima, izmenjena svakodnevica raznih profesija i sl.), ali i teorijske teme (dakle, nije rađeno istraživanje, već je reč o promišljanju pandemije iz teorijskog pera Norberta Elijasa, Džudit Batler, Pjera Burdžea...). Po 6,7% analiziranih radova bavilo se metodologijom i savremenom sociologijom (najčešće su to komentari i razmišljanja).

11 Istaknuto je da je tematsko razvrstavanje radova vršeno na osnovu naslova rada, ključnih reči i apstrakta, no bitno je napomenuti da je određeni broj radova beležio dva ili čak tri tematska preklapanja. U tom slučaju, autorka je pogledala celokupni rad (ukoliko je imala pristup), te ga kategorisala prema osnovnoj istraživačkoj temi (na čemu je bio veći akcenat). U tom smislu, istraživačka etika obavezuje autorku ovog rada da napomene da bi klasifikacija radova bila validnija da je još jedan istraživač klasifikovao radove te da su upoređene klasifikacije. No, bez obzira na to, čak i klasifikacija jednog autora na uzorku ove veličine daje dobre obrise toga u kom pravcu teži savremena sociološka misao na datom uzorku radova.

Grafikon 3. Tematska usmerenost radova

* radovi u kojima autori promišljaju pandemiju, ali je ne istražuju empirijskim putem

Uporedimo li tematsku usmerenost svih radova koji su pominjali pandemiju na ovaj ili onaj način (221 rad) i radove koji su se bavili istraživanjem/promišljanjem pandemije (61 rad), možemo izvesti nekoliko zaključaka. Najpre, podjednako je zastupljena tema identiteta i nejednakosti koji se generišu kao posledica identitetskih pripadnosti i to je ujedno oblast koja je najpopularnija među autorima radova. Potom, među 221 radom koji pominje pandemiju,¹² klasna nejednakost se pominje na nivou statističke greške – među ključnim rečima, klasa je pomenuta tek četiri puta; društvena struktura jednom; kapitalizam šest puta. Ovo samo potkrepljuje pretpostavku da savremenoj sociologiji „nedostaje

12 U tom smislu, postoji ograda da bi jačini zaključka značajno doprinela analiza svih objavljenih radova, ne samo u analiziranom dvoipogodišnjem periodu već u višedecenijskom periodu.

iole sadržajnije viđenje društvene strukture“ (Ilić, 2021: 23), te da su različita identitetska pitanja zamenila pitanja društvene strukture. Tematska oblast rada i ekonomije je generalno popularna među savremenim sociološkim radovima, s tim što su se u radovima analiziranih časopisa autori njome više bavili generalno, samo pominjući pandemiju kao kontekst nego što su je istraživali. Nadalje, pokazuje se da su autorima članaka dnevno-političke teme i medijska izveštavanja bili zanimljiviji u kontekstu samog istraživanja pandemije. Naposljetku, primenjena nauka, tehnologija i okruženje (poput klimatskih promena), kao i migracije i globalne društvene promene, pokazuju se kao teme koje su inspirativne autorima, bez obzira na pandemiju. Ipak, trebalo bi imati na umu jednu ogradu – ove tematske podeljenosti nisu „hirurški precizno sečene“ razlike u tematskom usmerenju između radova koji samo pominju pandemiju i onih koji se njome bave.¹³

Istraživački metodi u istraživanju pandemije

U nastavku sledi analiza radova koji se zaista bave pandemijom, odnosno ne spominju je usputno (podsećanja radi, u pitanju je 61 rad). U dve trećine radova (66,6%) koji su se bavili istraživanjem ili promišljanjem pandemije iz sociološke perspektive (manje ili više) precizno je navedeno koji su istraživački metodi korišćeni, dok za jednu trećinu radova to ili nije navedeno ili je reč o teorijskom promišljanju pandemije i njenih posledica. Iako na prvi pogled može izgledati da udeo radova koji su teorijski ili u kojima nije eksplicitno naveden metod nije mali, ovaj podatak nije iznenađujuć. Naime, brojni autori možda nisu uspeli da nađu izvore finansiranja u tako kratkom roku, pa su se okrenuli teorijskim radovima. Tako je, primera radi, gotovo čitavo posebno izdanje *Journal of Sociology* iz 2020. godine posvećeno pandemiji i njenim posledicama, ali prvenstveno kao promišljanje pandemije – kako reaguje sociologija kao nauka, koji su izazovi pred sociolozima, pandemija i proces civilizacije, kako farmaceutska industrija utiče na proizvodnju naučnog znanja u oblasti medicine i tako dalje.¹⁴

13 Može se desiti da se tema prelila i na druge (recimo, u slučaju rada i ekonomije moguće je prelivanje na teme svakodnevnog života, identitetskih nejednakosti ili migracija).

14 Nema mesta za navođenje svih radova, ali može se ilustrativno izdvojiti nekoliko naslova: *Reconceptualising Judith Butler's theory of 'grievability in relation to the UK's 'war on obesity': Personal responsibility, biopolitics and disposability*; *Subjecting pandemic sport to a sociological procedure*; *The impact of financialisation on public health in times of COVID-19 and beyond*; *Coronavirus (COVID-19), pandemic psychology and the fractured society: a sociological case for critique, foresight and action*; *From global risk to global threat: State capabilities and modernity in times of coronavirus...*

Grafikon 4. Način prikupljanja podataka u radovima koji su se bavili istraživanjem/promišljanjem pandemije, u %

Ovaj rad se neće baviti opravdanošću veoma raširene i prihvaćene podele na kvantitativne i kvalitativne istraživačke metode, niti će ulaziti u epistemološku opravdanost ovakve podele u savremenoj sociologiji (više u: Ilić, 2000, 2012, 2014, Vidicki and Stojšin, 2021). Iako u sociologiji postoji trend ka kvantifikaciji istraživanja,¹⁵ zanimljiv je nalaz da je nešto više radova proučavalo pandemiju uz pomoć kvalitativnih metoda (Grafikon 4). Nešto veća zastupljenost kvalitativne metodologije donekle je očekivana, jer je bilo lakše proučavati pandemiju putem, recimo, intervju na daljinu, nego sprovođenjem velikog anketnog istraživanja licem u lice. Drugim rečima, nalaz da je nešto češće zastupljena kvalitativna orijentacija u istraživanjima više govori u prilog prilagođavanju na pandemijske uslove istraživanja društva no što govori o naznakama u promeni trendova. Dodatno, treba imati na umu da je favorizovanje jedne od ove dve metodološke orijentacije usko povezano s vannaučnim i unutarnaučnim činiocima, od kojih je jedan svakako metodološki dogmatizam, odnosno sklonost pojedinih časopisa da daju prednost jednoj orijentaciji (Ilić, 2013: 525). Tako, primera radi, *European Sociological Review* ima sklonost ka objavljivanju radova koji primenjuju više kvantitativnu, a britanski *Sociology* ili *Journal of Sociology* pokazuju sklonost ka preferiranju kvalitativne metodologije (Schwemmer and Wiczorek, 2020: 14). Ove tendencije se pokazuju kao tačne čak i u malom uzorku radova koji se bave istraživanjem pandemije – *European Sociological Review* objavio je radove koji koriste kvantitativne metode u prikupljanju izvornih naučnih obaveštenja, dok je u *Journal*

15 Štaviše, na osnovu analize preko 8.000 apstrakata objavljenih u periodu između 1995. i 2017. godine u najprestižnijim sociološkim časopisima, Švemer i Vječorek pokazali su da je podela na kvantitativne i kvalitativne metodologije, škole i paradigme duboko ukorenjena, te da postoji trend porasta sklonosti ka kvantitativnoj orijentaciji (Schwemmer and Wiczorek, 2020).

of *Sociology* među radovima u kojima se eksplicitno navodi metod samo jedan rad koji je primenjivao kvantitativni pristup. Naposljetku, udeo od tek 11% radova koji koriste takozvani kombinovani (mešoviti, hibridni) pristup takođe je u skladu s dosadašnjim trendovima, koji pokazuju ukorenjenost čvrste metodološke podele, te „marginalizaciju pristupa mešovitog metoda“ (Schwemmer and Wieczorek, 2020: 17).

U okviru kvantitativnih metoda, najzastupljenija je upotreba anketnog istraživanja, i to pre svega onlajn anketnih istraživanja (među onima koji koriste kvantitativne metode, 36%), što je zapravo bilo prilagođavanje na dati društveni kontekst koji je podrazumevao zabranu kretanja i socijalno distanciranje. Sledi sekundarna primena podataka koje su institucije ili istraživačke organizacije prikupile koristeći anketno istraživanje tehnikom lice u lice. Pored anketnih istraživanja, zastupljena je i kvantitativna analiza sadržaja (21%). S druge strane, u okviru primene kvalitativne metodologije, najzastupljenija je kvalitativna analiza sadržaja (54%), gde je reč o pretežno kvalitativnoj analizi diskursa, a jedan rad je kao jedinicu analize u analizi sadržaja koristio fotografije¹⁶ (iako se u radu nigde ne pominje analiza sadržaja već tzv. *image-based methodology*). Metoda slučaja navedena je u dva rada, biografski metod u jednom radu, a u petini radova koji su koristili kvalitativnu metodologiju primenjivan je dubinski intervju kao način prikupljanja podataka. Dva rada bila su zasnovana na analizi otvorenih pitanja koje su ispitanici popunjavali u onlajn anketi, ali to nije bilo klasično „zatvaranje“ otvorenih pitanja, već i analiza diskursa. Nema potrebe, a ni prostora, predstavljati svaki rad, te će se u daljem tekstu pažnja posvetiti ili radovima koji se fokusiraju na metodologiju ili novim i „netipičnim“ metodama istraživanja.

Baveći se iskustvom zdravstvenih radnika i praksi koje razvijaju kako bi se prilagodili nestabilnoj i nesigurnoj pandemijskoj svakodnevnici, nizozemski istraživači su prikupljali podatke koristeći longitudinalni onlajn intervju sa zdravstvenim radnicima, ali su ih dopunjavali metodom upotrebe fotografije kao „glasa, razgovora“ (engl. *photo-voice approach*). Naime, respondenti su u periodu između aprila i juna 2020. godine na svake dve nedelje imali po dva ili tri onlajn intervjua s istraživačima. Pored toga, ispitanici su zamoljeni da fotografišu različite aspekte svog rada (štiteći privatnost pacijenata i drugih kolega). Komentarišući fotografije koje su sami napravili, ispitanici mogu razmišljati o razlozima zbog kojih su baš

16 Istraživači su fotografisali plakate na javnim mestima u jednom naselju Južne Australije kako bi istražili javno normativno regulisanje ponašanja i aktivnosti pojedinaca tokom pandemije (Roach Anleu and Sarantoulas, 2022). Pored ovog rada, kao jedinica analize sadržaja u drugim radovima javljali su se Twitter, blogovi, medijsko izveštavanje itd.

to fotografisali, te istraživati emocije i iskustva koja su ih vodila da bi napravili baš tu fotografiju. Dodatno, fotografije su pružile uvid u okruženje u bolnicama i bile su od velike pomoći istraživačima, jer su omogućile otkrivanje nekih rutina u svakodnevicu zdravstvenih radnika kojih nisu bili svesni i koje nisu prijavljivali u intervjuima (v. Van der Molen and Brown, 2021).¹⁷

U pogledu upotrebe takozvanih velikih podataka u sociologiji, Jeli-saveta Petrović je već u svojoj analizi prestižnih socioloških časopisa pokazala da je upotreba metapodataka „zanemarena u glavnim tokovima sociološke misli iako veliku pažnju privlači izvan polja društvenih nauka“ (Petrović, 2018: 557). To se pokazalo kao tačno i u ispitivanom uzorku objavljenih radova koji se bave istraživanjem pandemije, gde je samo jedan rad koristio metapodatke¹⁸ za analizu efekata pandemije na dnevnu mobilnost ljudi i izolaciju u susedstvu. Zbog zanemarivanja tehnoloških inovacija, digitalne sfere i razvoja računarskih društvenih nauka (engl. *computational social science*), sociologiji preta „auto-marginalizacija“ (v. Petrović, 2018: 560–563).

Kada je reč o radovima koji su tematski obrađivali metodologiju, izdvojilo se tek nekoliko njih. U jednom su autori primenili kvantitativni oblik posmatranja koristeći savremene tehnologije, ali su ujedno otvorili diskusiju (epistemološku, metodološku, etičku) o upotrebi veštačke inteligencije u istraživanjima. Naime, u časopisu *Sociological Methods and Research* istraživači iz Nizozemske i Danske bavili su se primenom takozvanog kompjuterskog vida (engl. *computer vision*) u istraživanju društvene stvarnosti, koji bi mogao da zameni ručno kodiranje. Radi se o upotrebi veštačke inteligencije koja, na osnovu dovoljnog broja primera ljudskog kodiranja, uspeva samostalno da prati i kodira (u ovom slučaju) pridržavanje pojedinaca propisanih ili preporučenih pravila socijalnog distanciranja u javnom prostoru. Istraživači su razvili i testirali dve verzije algoritma koristeći video-nadzor na ulicama Amsterdama u periodu od godinu dana (mart 2020. – mart 2021) (Bernasco et al., 2022).

U istom časopisu objavljena su još dva rada čiji rezultati istraživanja pružaju nova saznanja o pandemiji i njenim posledicama, ali bitno je napomenuti da su sva tri rada više orijentisana na primenu novih istraživačkih metoda (ili poboljšanje postojećih metodoloških izazova u istraživa-

17 S obzirom na cilj ovog rada, koji je usko ograničen na *teme i metode istraživanja* pandemije, a ne na *samu pandemiju*, nema potrebe niti prostora prikazivati rezultate pojedinačnih istraživanja.

18 Korišćeni su tzv. *SafeGraph Social Distancing Metrics data set*, koji su pokazivali kretanje ljudi preko velikog broja praćenih pametnih telefona, kao i svakodnevne podatke o broju zaraženih iz *NYtimes database* (Marlow, Makoli and Abrahao, 2021).

njima), te da je pandemija samo okvir u kojem se testiraju nova rešenja. Tako nemački istraživači na primeru istraživanja nasilja u partnerskim odnosima u toku pandemije testiraju svoj novi model (engl. *unrelated question model – cheating extension*) za izbegavanje takozvane samozaštitne strategije ispitanika kada odgovaraju na društveno osetljiva pitanja. Ovaj model je proširena verzija takozvane tehnike nasumičnih odgovora (engl. *randomized response techniques*), koja smanjuje pristrasnost u odgovorima ispitanika (v. Reiber, Bryceand and Ulrich, 2022).

Istraživanje pandemije je poslužilo američkim istraživačima u testiranju efekta adaptivnog dizajna ankete (engl. *adaptive survey design*), uz pomoć kojeg se optimizuje izbor respondenata u panel istraživanjima, na prilagođavanja i ponderisanja koja se rade nakon istraživanja (engl. *post-survey adjustments*). Reč je o tome da su u hiperprodukciji istraživanja potencijalni ispitanici sve češće prezasićeni i nerado se odazivaju na upite za učešće u istraživanju. Adaptivni i/ili responzivni istraživački dizajn predstavlja metodu koja omogućava da se podstakne učešće potencijalnih respondenata u okviru budžetskih ograničenja (bez dodatnih naknada tzv. *incentives*). Ovaj dizajn omogućava prilagođavanje procedura i protokola izbora i regrutovanja potencijalnih ispitanika za različite slučajeve u uzorku. Ukratko, procenjivan je efekat na: stope pristanka učestvovanja (engl. *response rate*), uzorak, univarijantnu i multivarijantnu/regresionu analizu, te na troškove istraživanja. Autori, između ostalog, zaključuju da je „adaptivni dizajn doneo skromna poboljšanja u kvalitetu podataka i procenama, ali je i blago povećao troškove“ (Zhang and Wagner, 2022: 29). Eksperimentalno istraživanje s dve grupe ispitanika sprovedeno je u Detroitu, kao 12. talas panel istraživanja (na osnovu baze ispitanika koji su regrutovani 2016. godine). Ispitanici iz eksperimentalne i kontrolne grupe odgovarali su na pitanja o pandemiji, proceni rada gradskih službi za vreme pandemije, zdravstvenoj zaštiti i zapošljavanju (v. Zhang and Wagner, 2022).

Časopis *Sociological Methodology* nije posvetio puno prostora metodološkim izazovima proučavanja pandemije. Samo jedan rad bavio se istraživanjem u vreme pandemije, preciznije, pojavom koja je posebno vidljiva i učestala u vreme pandemije (ali daleko od toga da je vezana samo za pandemiju). Intervjui koji se izvode u virtuelnoj sferi (onlajn ili telefonskim/video putem) nisu otkriveni s pandemijom – više od decenije su široko rasprostranjeni među istraživačima (pandemija je samo dodatno uticala na obim upotrebe ovako vođenih intervjuja). Međutim, pretpostavljajući da će u budućnosti upotreba onlajn intervjuja postati ekvivalentna intervjuima uživo, američka sociološkinja Lisa Lusil Owens (Lisa Lucile Owens) otvorila je pitanje mogućnosti namerne obmane od strane ispitanika kako bi bili izabrani da učestvuju u istraživanju. Reč je o tome da

se učešće u istraživanju sve češće plaća, te da istraživači sve češće traže potencijalne ispitanike putem specijalizovanih internet oglasa. U ovakvoj klimi, i sama autorka teksta je imala iskustvo u kom je razotkrila ispitanicu koja se prijavila za učešće u različitim istraživanjima.

Ovaj slučaj nagnao je istraživačicu da uradi dodatno istraživanje s ispitanicom koja se lažno predstavljala. Ispitanica je pristala da učestvuje u studiji slučaja, te je priznala da je, zbog gubitka zaposlenja u toku pandemije, izvor prihoda pronašla u virtualnoj sferi, prijavljujući se za učešće u brojnim istraživanjima. Jasno je da je prilagođavala ili potpuno izmišljala potrebne kvalifikacije da bi bila izabrana. Pritom, reč je o visokoobrazovanoj ispitanici, koja je pre pandemije radila kao predavačica na fakultetu. Pokazaće se da je ispitanica razvila posebne strategije kako da se pripremi za inicijalni intervju i da se predstavi kao idealna kandidatkinja – od detaljnog čitanja projekta u okviru kojeg se radi istraživanje (te informacije je pronalazila), raspitivanja o tome ko radi istraživanje i s kojim ciljem, te upoznavanja s istraživanom pojavom (kako bi mogla da obmane istraživače – recimo, da živi u određenom kvartu metropole), pa sve do strategija kada uključuje kameru, a kada je internet veza navodno slaba. Ovaj članak je posebno važan jer autorka ukazuje na posledice koja ovakve prakse imaju po validnost istraživanja i same rezultate, ali otvara i etička pitanja. Ona ujedno nudi i smernice koje bi trebalo uvrstiti u savremene protokole istraživanja kako bi se ova mogućnost prevenirala (Owens, 2022).

Umesto zaključka

S izbijanjem pandemije kovida 19 početkom 2020. godine različite naučne discipline su na različite načine i u različitom obimu dale svoj komentar na najveću javnozdravstvenu i društvenu krizu s kojom se svet susreo u XXI veku. Kao najresponzivnije, na samom početku, pokazale su se medicinske nauke. No, ni društvene nauke nisu značajno zaostajale, te se već krajem prve polovine 2020. godine nazirao trend porasta proučavanja pandemije i njenih posledica i među društvenim naučnicima. Ovaj rad imao je za cilj da preispita odgovor sociologa na pandemiju kovida 19 u najprestižnijoj stručnoj periodici, pre svega kroz analizu tematske usmerenosti radova koji su se bavili istraživanjem pandemije i istraživačkim metodama koje su autori koristili. Odabrano je trinaest socioloških časopisa koji su visoko rangirani prema svom faktoru uticaja u indeksnim bazama WoS i Scopus. Kriterijum za izbor časopisa bio je da su opšteg sociološkog usmerenja, s obzirom na to da bi trebalo da prate izazove i duh vremena u kojem se radovi objavljuju. Dodatno, s obzirom na predmet istraživanja,

uzorak je dopunjen i visoko rangiranim časopisom iz oblasti sociologije zdravlja (*Sociology of Health and Illness*), te časopisima iz oblasti metodologije (*Sociological Methods and Research* i *Sociological Methodology*). Pregledana su ukupno 1.623 članka, od čega se u njih 221 pominjala pandemija (najčešće usputno, kao kontekst ili upozorenje za buduća istraživanja), a detaljna analiza sprovedena je u ukupno 61 radu koji se bavio empirijskim i teorijskim promišljanjem pandemije.

Prvo istraživačko pitanje na koje je rad pokušao da odgovori bilo je na koji način je sociološka zajednica u vodećim svetskim sociološkim časopisima reagovala na pojavu pandemije kovida 19. Već iz broja analiziranih radova jasno se uočava da je broj publikovanih radova koji se bave pandemijom u najprestižnijim sociološkim časopisima na nivou statističke greške. Ovakav nalaz može naizgled ukazati na to da sociolozi nisu uspeli brzo da reaguju na kriznu situaciju i da u ograničenom vremenskom okviru isplaniraju i realizuju svoje istraživačke ideje. Međutim, s obzirom na to da u analizu nisu uključeni zbornici radova i niže rangirani časopisi, niti imamo podatak koliko je radova o pandemiji uopšte stiglo uredništvu analiziranih časopisa, zaključak bi bio neosnovan. Ipak, s nešto većom verovatnoćom možemo naslutiti neke teze kada su u pitanju uređivačke politike najbolje rangiranih socioloških časopisa.

Naime, otvara se pitanje da li su uređivačke politike najuticajnijih stručnih publicistika krute i praktikuju ustaljene prakse objavljivanja, uz malo ili nimalo sluha za prilagođavanje novonastalim situacijama. To se dodatno potvrđuje time što su samo dva časopisa u toku dvoipogodišnjeg perioda objavila poseban broj koji je bio posvećen pandemiji. Ovom argumentu bi se mogla uputiti kritika da zapravo nemamo podatak o tome koliko je radova o pandemiji stiglo na adrese ovih časopisa i kakav je bio njihov kvalitet – možda su pristizali radovi upitnog kvaliteta, a, budući da je reč o najuticajnijim časopisima, kriterijumi koji radovi moraju da zadovolje su na zavidnom nivou. Iako je stroga selekcija radova jedan od mogućih razloga za manji broj radova o pandemiji, teško je poverovati da baš niko nije poslao dovoljno kvalitetan rad, s obzirom na to u dva najbolje rangirana časopisa nije objavljen nijedan rad posvećen pandemiji.

Radovi koji se bave pandemijom pisani su uglavnom u koautorstvu, što je i razumljivo s obzirom na to da je lakše, brže, efikasnije i racionalnije (ima li još koji tržišni pojam koji se može dodati?!) istraživanje sprovesti timski. Uz to, novčana sredstva za istraživanje se najčešće dodeljuju timovima. U pogledu tematske usmerenosti radova, pokazuje se da je tema identiteta i identitetskih nejednakosti najpopularnija među

autorima radova. Pored identiteta, sociolozi su pandemiju često istraživali i ugla rada i ekonomije, odnosno medijskog izveštavanja o njoj. Poseban rad bi mogao biti posvećen diskusiji o temama koje su popularne u sociologiji, a to je i pitanje sociologije nauke. U tom smislu, na ovom mestu se pre samo markiraju osnovne teme kojima su se sociolozi bavili za vreme pandemije. No, autorka ipak bira da prokomentariše postojeće tendencije koje pokazuju da pitanja klase i klasnih nejednakosti nisu dominantna istraživačka pitanja u najbolje rangiranim časopisima (izuzev *British Journal of Sociology* i *Sociology*, v. analizu ključnih pojmova radova objavljenih u sociološkim časopisima između 1995. i 2017. godine u Schwemmer and Wiczorek, 2020). Stiče se utisak da su različita identitetska pitanja zamenila pitanja društvene strukture, a da sociologija kao nauka doprinosi legitimisanju i reprodukcivanju neoliberalnog kapitalizma i održavanju podela koje nisu beznačajne (ali podela koje su u funkciji održavanja kapitalizma), upravo propagiranjem i osvetljavanjem različitih politika identiteta kao najznačajnijih istraživačkih tema. No, moglo bi se diskutovati o uzrocima stanja tematske usmerenosti, a ovo je samo hipoteza autorke rada.

U pogledu metodoloških pristupa i metoda koji su najzastupljeniji u proučavanju pandemije, autorka veruje da nalaz da je nešto češće zastupljena kvalitativna orijentacija u istraživanjima (29,6% naspram 26,9%) više govori u prilog prilagođavanja na pandemijske uslove istraživanja društva, no što govori o naznakama u promeni trendova (koji ukazuju na popularnost kvantitativnih orijentacija). Među kvalitativnom metodologijom najzastupljeniji su radovi koji koriste razgovor u virtuelnom prostoru (onlajn intervjui) i kvalitativna analiza sadržaja. S druge strane, u okviru kvantitativnih metoda, najzastupljenija je upotreba anketnog istraživanja, i to pre svega onlajn anketnih istraživanja. Bitno je primetiti da su se među radovima sporadično pojavljivali i oni koji donose novine ili još uvek nisu široko primenjivani u oblasti metodologije, poput upotrebe velikih podataka, takozvanih *photo-voice* pristupa kao dopune razgovora, te upotreba veštačke inteligencije i testiranje modela za unapređenje pristanka ispitanika da učestvuju u istraživanju (engl. *response rate*). Jedan rad je otvorio i pitanje posledica lažnog predstavljanja ispitanika u sve češćem virtuelnom prostoru sprovođenja terenskog kvalitativnog istraživanja. Međutim, ovi tekstovi posmatraju pandemiju samo kao okvir u kojem se nova rešenja promišljaju ili testiraju, razmišljanje i ideje o njima nastali su i pre pandemije.

Jedno od istraživačkih pitanja koje je rad postavio sebi za cilj jeste i ono koje se odnosi na to na koji način su se istraživači prilagodili metodološkim izazovima koje je pandemija donela sa sobom. Među ra-

dovima koji pominju pandemiju kao kontekst neretko se može pronaći podatak da je pandemija zahtevala prilagođavanje, što se najčešće rešavalo češćom upotrebom interneta i telefona. Pojedini istraživači, recimo, napominju da su započeli svoja istraživanja i razgovore uživo, ali da su ih posle obavljali telefonom ili onlajn (npr. Gibson, Moffatt and Pollard, 2022; Cowan, Kühlbrandt and Riazuddin, 2022; Hancock, 2022; Farrugia et al., 2022). Pored prelaska na onlajn ili telefonske opcije, ima onih koji su uvažavali društveni kontekst pandemije uvodeći dodatne varijable. Na primer, istraživanje u Nizozemskoj računalo je na to da *lockdown* može uticati na stavove građana i institucionalno poverenje, pa su autori uveli u analizu i dodatnu varijablu, koja je govorila da li je ispitanik popunjavao anketu pre ili nakon *lockdown*-a (v. Noordzij, De Koster and Van der Waal, 2021).

Naposletku, moglo bi se diskutovati o tome da li smo, kao sociolozi, mogli više i bolje. Krizne situacije uvek sa sobom nose opasnost onoga što čuveni sociolog medicine Filip Strong naziva „epidemijom interpretacija“ (Strong, 1990, prema Monaghan, 2020). Australijska sociološkinja Rejvin Konel takođe upozorava da „sociologija kakvu poznajemo nije baš dobra u rukovanju datim istorijskim trenutkom [...] i možda nemamo mnogo vremena da uradimo stvari bolje [ali] nema brzog rešenja“ (Connell, 2020: 749–750). Na kraju krajeva, možda je i u redu prvo „disati, a tek onda kada osetimo da je to u redu sprovoditi istraživanja“ (Will, 2020: 967).

Literatura

- Aristovnik, A., Ravšelj, D. and Umek, L. (2020). A bibliometric analysis of COVID-19 across science and social science research landscape. *Sustainability*, 12(21), 1–30. <https://doi.org/10.3390/su12219132>
- Bek, U. (2001). *Rizično društvo: u susret novoj moderni*. Beograd: Filip Višnjić.
- Bernasco, W. et al. (2022). Promise Into Practice: Application of Computer Vision in Empirical Research on Social Distancing. *Sociological Methods & Research*, 0(0), 1–49. <https://doi.org/10.1177/00491241221099554>
- Bezruki, A. and Moon, S. (2021). Post-Covid reforms: can we avoid fighting the last war? *BMJ*, 373(1184). <https://doi.org/10.1136/bmj.n1184>
- Connell, R. (2020). COVID-19/Sociology. *Journal of Sociology*, 56(4), 745–751. <https://doi.org/10.1177/1440783320943262>
- Cowan, H., Kühlbrandt, C. and Riazuddin, H. (2022). Reordering the machinery of participation with young people. *Sociology of Health & Illness*. (Early View, Online). <https://doi.org/10.1111/1467-9566.13426>

- Farrugia, A. et al. (2022). Hepatitis C cure as a 'gathering': Attending to the social and material relations of hepatitis C treatment. *Sociology of Health & Illness*, 44(4–5), 830–847. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.13467>
- Ferreira, C. Mand Serpa, S. (2020). COVID-19 and Social Sciences. *Societies*, 10(4), 5–8. <https://doi.org/10.3390/soc10040100>
- Gibson, K., Moffatt, Sand Pollard, T. M. (2022). 'He called me out of the blue': An ethnographic exploration of contrasting temporalities in a social prescribing intervention. *Sociology of Health & Illness*. (Early View, Online). <https://doi.org/10.1111/1467-9566.13482>
- Hancock, R. (2022). VOIP technology in grassroots politics: Transforming political culture and practice? *Journal of Sociology*. (online, first published April 11, 2022). <https://doi.org/10.1177/14407833221086331>
- Ilić, V. (2000). Kvantitativni i kvalitativni pristup u uporednom istraživanju. *Sociologija*, 42(2), 235–257.
- Ilić, V. (2013). Različita shvatanja posmatranja u sociologiji i antropologiji. *Sociologija*, 55(4), 519–540.
- Ilić, V. (2014). Neka pitanja odnosa teorije i istraživanja pri primeni metode posmatranja. *Sociologija*, 56(3), 265–285.
- Ilić, V. (2021). Pandemija kao prirodni eksperiment i savremena sociologija. U: Radonjić, O. (ur.) *COVID 19: pandemija društvenih rizika i nesigurnosti* (13–31) Beograd: Univerzitet u Beogradu Filozofski fakultet.
- Klajn, N. (2009). *Doktrina šoka – procvat kapitalizma katastrofe*. Beograd: Samizdat B92.
- Marlow, T., Makovi K. and Abrahao, B. (2021). Neighborhood Isolation during the COVID-19 Pandemic. *Sociological Science*, 8, 170–190. <https://doi.org/10.15195/V8.A9>
- Milić, V. (1996). *Sociološki metod*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Huppertz, K. (2020). A sociology of Covid-19. *Journal of Sociology*, 56(4), 675–683. <https://doi.org/10.1177/1440783320939416>
- Monaghan, L. F. (2020). Coronavirus (COVID-19), pandemic psychology and the fractured society: a sociological case for critique, foresight and action. *Sociology of Health & Illness*, 42(8), 1982–1995. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.13202>
- Noordzij, K., De Koster, W and Van der Waal, J. (2021). A revolt of the deplored? The role of perceived cultural distance in the educational gradient in anti-establishment politics. *The British Journal of Sociology*, 72(5), 1448–1463. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12892>
- Nowakowska, J. et al. (2020). When science goes viral: The research response during three months of the COVID-19 outbreak. *Biomedicine & Pharmacotherapy*, 129(2020), 110451. <https://doi.org/10.1016/j.biopha.2020.110451>
- Owens, L., L. (2022). An Implausible Virtual Interview: Conversations with a Professional Research Subject. *Sociological Methodology*, 52(2), 121–140. <https://doi.org/10.1177/00811750221106777>

- Petrović, J. (2018). „Veliki podaci“ – veliki izazov za sociologiju? *Sociologija*, 60(3), 557–582. <https://doi.org/10.2298/SOC1803557P>
- Reiber, F., Bryce, D. and Ulrich, R. (2022). Self-protecting responses in randomized response designs: A survey on intimate partner violence during the coronavirus disease 2019 pandemic. *Sociological Methods & Research*, 0(0), 1–32. <https://doi.org/10.1177/004912412111043138>
- Roach Anleu, S. and Sarantoulas, G. (2022). Complex data and simple instructions: Social regulation during the Covid-19 pandemic. *Journal of Sociology*, 0(0), 1–21. <https://doi.org/10.1177/14407833211066926>
- Schwemmer, C. and Wieczorek, O. (2020). The Methodological Divide of Sociology: Evidence from Two Decades of Journal Publications. *Sociology*, 54(1), 3–21. <https://doi.org/10.1177/0038038519853146>
- Spasić, I. (2018). Akademska institucija u društvenom okruženju: neke refleksije. U: Jakšić, B. (prir.). *Andrija Krešić u svom i našem vremenu*. Beograd: Institut društvenih nauka.
- Van der Molen, M. and Brown, P. (2021). Following Dutch healthcare professionals' experiences during COVID-19: Tensions in everyday practices and policies amid shifting uncertainties. *Current Sociology*, 69(4), 453–470. <https://doi.org/10.1177/0011392121990019>
- Vidicki, V i Stojšin, S. (2021). Prevazilaženje metodološkog dogmatizma u društvenim istraživanjima: triangulacija, multimetod i kombinovani metodi. *Sociologija*, 63(1), 5–25.
- Will, C. M. (2020). 'And breathe...?': The sociology of health and illness in COVID-19 time. *Sociology of Health & Illness*, 42(5), 967–971. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.13110>
- Zhang, S. and Wagner, J. (2022). The Additional Effects of Adaptive Survey Design Beyond Post-Survey Adjustment: An Experimental Evaluation. *Sociological Methods & Research*, 0(0), 1–34. <https://doi.org/10.1177/00491241221099550>

Internet izvori

- <https://www.scijournal.org/articles/good-impact-factor>, pristupljeno 28. 4. 2022.
- <https://www.scimagojr.com/journalrank.php?category=3312&area=3300&type=j>, pristupljeno 28. 4. 2022.
- <https://www.scopus.com/sources.uri>, pristupljeno 28. 4. 2022.

Research Topics and Methods in Sociological Articles on the Covid-19 Published in the World's Most Influential Sociological Journals

Abstract: The paper probes the thematic orientation and research methods used in sociological articles which research the pandemic and its consequences. The analysis is based on scientific articles published in highly ranked (Anglo-Saxon) sociology journals in two-and-a-half years (2020 – June 2022). The aim of this paper is twofold: on the one hand, it is aimed at determining the topics that sociologists who researched and thought about the pandemic dealt with, and on the other hand, the paper answers the question of which methodological approaches are dominant in pandemic research and how researchers adapted to the methodological challenges that the pandemic brought with it. The way sociologists deal with the social issue, how researching society, and which notions are used for it influence the shaping of ideas about social reality, and thus the reproduction or change of existing social relations. Therefore, the broader research question is whether contemporary sociology is ideologized and represents a kind of apology for maintaining the status quo or whether it strives for a critical assessment and change of existing social relations. The results are based on a mixed type of content analysis of articles researching the pandemic. A selective sample of sociological journals is based on the WoS (JCR – Impact Factor) and Scopus (SJR, Cite score) citation databases.

Keywords: COVID-19, pandemic, sociological journals, methodology, sociological issues, research methods